

УДК 005.35:631.11

А. А. Тюріна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України; доцент кафедри екологічного менеджменту та підприємництва,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0894-8897>

А. В. Казимиров,

аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-7872-1980>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.24.207

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

A. Tiurina,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative Management and International Activity, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine; Associate Professor of the Department of Environmental Management and Entrepreneurship, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

A. Kazymyrov,

Postgraduate Student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FEATURES OF THE FORMATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті ідентифіковано ефективні практики соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств та досліджено напрями забезпечення сталого розвитку аграрного бізнесу в контексті зростаючого тиску на вирішення соціальних та екологічних проблем. Метою роботи є пошук ефективних практик впровадження соціальної відповідальності та забезпечення сталого розвитку аграрного бізнесу. Шляхом аналізу діяльності провідних агрохолдингів підтверджено авторські гіпотези щодо лідерства у сталому розвитку та корпоративній соціальній відповідальності. Виявлено, що ряд українських компаній готують нефінансову звітність за міжнародними стандартами (GRI) та охоплюють усі складові сталого розвитку: екологічну, соціальну та економічну. Розглянуто ключові напрями та політики, що забезпечують ефективний розвиток соціальної відповідальності агрохолдингів Кернел, МХП та Астарта-Київ. Серед нових напрямів соціальної відповідальності українського агробізнесу виділено нові програми на підтримку ЗСУ, ВПО та деокупованих громад, що з'явилися з початком повномасштабної війни. Обґрунтовано, що соціальна відповідальність агробізнесу є важливим фактором конкурентоспроможності на світовому ринку.

The article identifies effective practices of social responsibility of agricultural enterprises and explores approaches to ensuring sustainable development of agribusiness in the context of growing pressure to address social and environmental issues. The aim of the paper is to find effective practices for implementing social responsibility and ensuring sustainable development of agribusiness. In the contemporary business landscape, social and environmental components occupy a significant place in the operations of modern companies. These elements encompass a complex set of internal operations aimed at enhancing work motivation, product quality, maintaining proper working life standards, improving personnel qualifications and staffing levels, ensuring labour stability, fulfilling requirements for waste minimisation, environmental

protection, developing intellectual and creative labour. Furthermore, a connection must exist between the interests of all stakeholders, including staff, management (owners), state authorities, and the public. The activities of the 20 largest agro-industrial holdings in Ukraine are analysed, in particular Kernel, МНР, Astarta-Kyiv, Nibulon, Continental Farmers Group, Industrial Milk Company etc. The author's hypotheses regarding leadership and approaches to sustainable development and corporate social responsibility have been confirmed. It was found that a number of Ukrainian companies prepare non-financial reports in accordance with international standards (GRI) and cover all components of sustainable development: environmental, social and economic. The key areas and policies that ensure the effective development of social responsibility of the agricultural holdings Kernel, МНР and Astarta-Kyiv are considered. Among the new areas of social responsibility of Ukrainian agribusiness, new programmes to support the Armed Forces of Ukraine, internally displaced persons and de-occupied communities, which emerged with the start of full-scale war, are highlighted. It is argued that the social responsibility of agribusiness is an important factor in competitiveness in the global market.

Ключові слова: соціальна відповідальність; сталий розвиток; сільське господарство; нефінансова звітність; агробізнес; агропромисловий холдинг.

Key word: social responsibility; sustainable development; agriculture; non-financial reporting; agribusiness; agro-industrial holding.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Вагоме місце в діяльності сучасних компаній займають соціальна та екологічна складові. Вони охоплюють цілий комплекс внутрішніх операцій із підвищення мотивації праці та якості продукції, підтримання належного рівня трудового життя, підвищення рівня укомплектованості та кваліфікації персоналу, трудової стабільності, виконання вимог щодо мінімізації відходів та захисту навколишнього середовища, розвитку інтелектуальної та творчої праці, підвищення рівня колективно-договірного регулювання та екологізації продукції. При цьому, повинен існувати зв'язок між інтересами усіх стейкхолдерів починаючи з персоналу, керівництва (власників), так і органів державної влади, представників громадськості. Водночас активна соціальна позиція бізнесу повинна включати гармонійне співіснування, взаємодію та постійний діалог із суспільством та участь у розв'язанні найсерйозніших соціальних проблем. Соціальна відповідальність є тим інструментом зв'язку, який визначає граничні межі ефективності участі кожного суб'єкта у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства.

Підприємства аграрного сектора сьогодні все частіше відчувають тиск на вирішення соціальних проблем, мінімізацію шкоди навколишньому середовищу в їх ланцюгах постачання, а також потребують пошуку шляхів вирішення критично важливих соціально-економічних та екологічних завдань, встановлених відповідно

до цілей сталого розвитку. У зв'язку з цим існує потреба у посиленому розвитку соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств, спрямованої на соціально й екологічно безпечне функціонування аграрного сектора та підвищення рівня його конкурентоспроможності

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Соціальна відповідальність розглядається як діяльність спрямована на покращення добробуту всіх стейкхолдерів: акціонерів, співробітників, соціуму, навколишнього середовища [1; 2]. Це не просто дотримання норм права, в межах встановлених зобов'язань. А ідеологія поведінки та концепція сталого розвитку, економія ресурсів для майбутніх поколінь, яка сформована на принципах добровільності, постійності, прозорості, підзвітності, діалогу зі стейкхолдерами, моральної поведінки, виконання міжнародних, правових норм і прав людини

Основні напрями соціально відповідальної діяльності в аграрних підприємствах України співпадають із загальноприйнятими, серед яких [3]:

- підтримка персоналу за рахунок перерозподілу прибутку підприємства;
- мотивація та гідний рівень оплати праці;
- навчання та професійна підготовка персоналу;
- надання працівникам додаткового соціального пакету, в т.ч. медичного страхування;
- підтримання психологічного клімату на підприємстві;

- підвищені стандарти техніки безпеки та санітарно-гігієнічних умов праці;

- медичне обслуговування персоналу підприємства, проведення систематичних медоглядів;

- формування та підтримка соціальної інфраструктури;

- здійснення компенсаційних виплат соціально вразливим працівникам тощо.

Необхідно відмітити, що аграрні підприємства мають специфічні, притаманні лише їм напрями соціальної відповідальності, зокрема [3]:

- надання працівникам сільськогосподарської техніки для обробки їхніх приватних угідь;

- збереження врожаю працівників у сховищах підприємства;

- купівля сільськогосподарської продукції працівників;

- можливість використання ремонтних боксів та ветеринарної клініки підприємства у власних потребах працівників;

- продаж працівникам комбікормів власного виробництва за пільговими цінами;

- допомога в хімічній обробці угідь працівників тощо.

Невід'ємною особливістю успішної бізнес-стратегії аграрних підприємств є дотримання принципів соціальної відповідальності, найважливішими з яких є: систематичність та цільова спрямованість, завдяки чому відбувається зміцнення репутації підприємства та мінімізація негативних наслідків кризових ситуацій, що виникають в процесах виробництва [4]. Поряд з тим розвиток соціальної відповідальності в Україні відбувається в основному на рівні певних проєктів та ініціатив.

Тож, незважаючи на ґрунтовний базис наукових праць та прикладних рекомендацій, нестача фінансових ресурсів та поява нових важливих для вітчизняного сільського господарства стратегічних завдань розвитку вимагають здійснення подальших наукових розробок у даній науково-практичній площині. Враховуючи складний стан економіки України через повномасштабне воєнне вторгнення на нашу територію, питання подальшого забезпечення сталого розвитку аграрного сектору залишається невирішеним, а для виходу з майбутньої кризи доцільним є аналіз успішного досвіду впровадження цілей сталого розвитку у діяльність лідируючих аграрних компаній.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є пошук ефективних практик впровадження соціальної відповідальності та

забезпечення сталого розвитку аграрного бізнесу України з метою подальшого поширення такого досвіду серед українських компаній.

Розглянуті напрацювання українських та вітчизняних вчених та згадані міжнародні дослідження дозволили нам сформулювати ряд припущень, щодо сталого розвитку українського агробізнесу:

- соціальна відповідальність українського агробізнесу перебуває ще на стадії формування, лише частина лідируючих компанії вже мають розроблену політику сталого розвитку чи програму соціальної відповідальності;

- діяльність щодо сталого розвитку та соціальної відповідальності українських аграрних компаній охоплює всі три складові: екологічну, соціальну та економічну;

- лідери аграрного ринку, що розміщують власні акції на фондовому ринку або ведуть активну міжнародну діяльність демонструють міцну соціально відповідальну позицію, готують звітність зі сталого розвитку за міжнародними стандартами та мають розроблені політики за всіма напрямками стратегії сталого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Агропромисловий сектор показує динамічний розвиток протягом останніх років та посилює своє значення у структурі економіки України. У 2021 році сільське господарство створювало близько 11% ВВП України (валового внутрішнього продукту) і близько 17% робочих місць, а експорт сільськогосподарської продукції майже потроївся між 2010 і 2020 роками, досягнувши приблизно 59% від загального експорту країни [4]. З 2022 року Україна знаходиться у стані повномасштабної війни, а отже аграрний сектор виступає в ролі гаранта як продовольчої, так і економічної національної безпеки.

В Україні важливим механізмом активного розвитку агропромислового комплексу є агропромислові холдинги. Вони користуються значною часткою земельних угідь, гарантують до 38 % виробництва країни та до 41 % експорту різних сільськогосподарських культур. Також агропромислові холдинги відіграють провідну роль у запровадженні інноваційних технічних, організаційних та економічних рішень, збільшенні продуктивності виробництва та підкоренні зовнішніх ринків. Проте зміна ринкової кон'юнктури, негативні зміни навколишнього середовища призводять до постанови перед агропромисловими холдингами нових завдань,

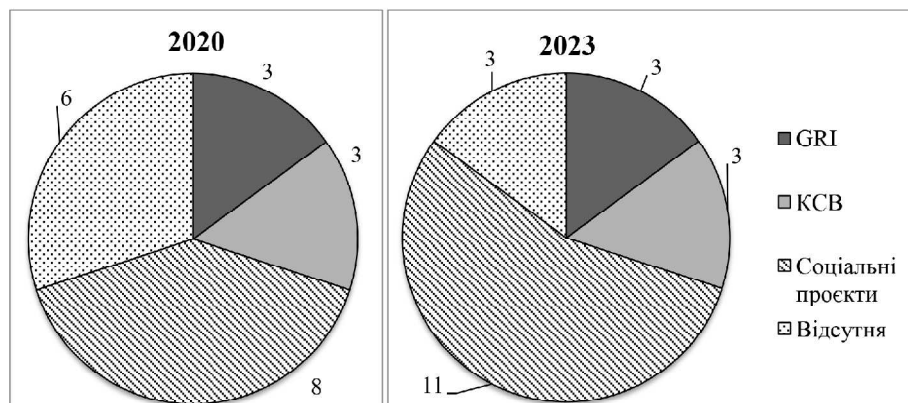

Рис. 1. Практика нефінансової звітності найбільших аграрних компаній України (ТОП-20 латифундистів)

Джерело: складено авторами на основі [2; 7—12].

від розв'язання яких залежить ефективність розвитку агропромислового сектору України.

Агропромислові холдинги займають значне місце у виробництві та експорті сільськогосподарської продукції, насамперед зернових та олійних культур. Холдинги ефективніше, ніж малі підприємства залучають фінансові ресурси, вводять в експлуатацію інноваційні технології, підкорюють нові ринки збуту [5]. Високий ступінь економічної ефективності агрохолдингів визначений значною мірою запровад-

ної відповідальності, інші лідери аграрного ринку частково висвітлюють інформацію про власні соціальні проекти чи мають окремий розділ присвячений сталому розвитку (рис. 1).

Варто відзначити, певний позитивний тренд — ще 3 досліджуваних компанії з початком повномасштабної війни почали впроваджувати у своїй практиці локальні соціальні проекти. Поряд з тим, навіть серед лідерів аграрного ринку залишаються компанії, які взагалі ніяк не відображають власну соціально відповідальну позицію, що підтверджує наше припущення щодо наявності політики сталого розвитку чи програм корпоративної соціальної відповідальності у частини лідерів агроринку.

Для глибшого дослідження розвитку корпоративної соціальної відповідальності агроформувань України сконцентруємо свою увагу на лідерах впровадження стратегії сталого розвитку у власну діяльність. Так, агропромхолдинг "Астарта-Київ", компанії "Кернел" та "МХП" мають сформовані стратегії сталого розвитку, які публікують на офіційних сайтах компаній разом із щорічними звітами по їх виконанню. Компанії "Нібулон", "Континентал Фармерз Груп" та "Індустріальна молочна компанія" не мають сформованої стратегії сталого розвитку, однак розвивають власні програми корпоративної соціальної відповідальності (табл. 1).

Результати аналізу основних напрямів соціальної відповідальності підтверджують нашу гіпотезу з приводу охоплення всіх трьох складових сталого розвитку. Так, серед основних напрямів соціальної відповідальності досліджуваних ком-

Таблиця 1. Аналіз діяльності найкрупніших агропромислових холдингів України щодо імплементації концепції сталого розвитку

Назва холдингу	Політика щодо забезпечення сталого розвитку	Основні напрями/ програми
Кернел	Стратегія сталого розвитку і корпоративної соціальної відповідальності	Збереження довкілля Відповідальний роботодавець Підтримка місцевих громад Відповідальність за якість продукції
МХП	Стратегія сталого розвитку	Наші люди Гуманне ставлення до тварин Охорона довкілля БФ «МХП-громаді»
Астарта-Київ	Стратегія сталого розвитку	Розвиток громад Охорона праці Охорона навколишнього середовища Добробут тварин Стратегія декарбонізації
Континентал Фармерз Груп	Програма корпоративної соціальної відповідальності	Співпраця з фермерами Соціальні інвестиції Продовольча безпека Охорона навколишнього середовища
Індустріальна молочна компанія	Програма корпоративної соціальної відповідальності	Соціальна програма «ІМК допомагає» Охорона праці та здоров'я, безпека, охорона навколишнього середовища Персонал Збройна агресія росії
Нібулон	Програма корпоративної соціальної відповідальності	Всередині компанії Взаємодія з громадою Взаємодія з партнерами

Джерело: систематизовано авторами на основі [7—12].

женням вертикальної інтеграції.

Аналізуючи звітність з соціальної відповідальності найкрупніших латифундистів України з земельним банком від 75 до 530 тис. га, можна відзначити [6], що агропромхолдинги "Кернел", "МХП" та "Астарта" готують нефінансові звіти за стандартами GRI, "Нібулон", "Континентал Фармерз Груп" та "ІМК" розміщують на сайті звіти з корпоративної соціальної

паній можна виділити: навколишнє середовище, працівники, місцеві громади та добробут тварин. З 2022 році додалися ще окремі програми на підтримку збройних сил України, внутрішньо переміщених осіб чи постраждалих від військових дій.

Забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств базується на реалізації їх багатофункціональної місії в цілому та гармонізації основних складових економічної, соціальної та екологічної. Розглянемо детальніше особливості впровадження стратегії сталого розвитку компаній "Кернел", "МХП" та "Астарта-Київ".

Основною метою компанії Кернел у сфері сталого розвитку і соціальної відповідальності є розвиток суспільства шляхом добровільного внеску бізнесу в різні сфери, що пов'язані з діяльністю та досягненням стратегічних цілей агрохолдингу, що базується на трьох складових — соціальній, економічній та екологічній. Компанія у 2020 році приєдналася до Глобального договору ООН, щорічно звітує про свій прогрес щодо сталого розвитку і соціальної відповідальності і розміщує інформацію про свою діяльність у цьому напрямі на офіційному веб сайті. Основні напрямки сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності наведені у таблиці 2.

МХП має 20-річну історію взаємодії з міжнародними інвесторами, кредиторами та донорами й досконало знає їхні вимоги до сталого розвитку компаній. У 2021 році агрохолдинг приєднався до Глобального договору ООН. МХП демонструє комплексний підхід до соціальних та екологічних аспектів у регіонах присутності компанії забезпечує надійне партнерство з громадами та урахування інтересів усіх зацікавлених сторін. На сучасному етапі діяльність КСВ МХП спрямована на за-

Таблиця 2. Основні напрямки сталого розвитку та соціальної відповідальності компанії "Кернел"

Напрямки	Сутність	Затверджені документи
Збереження довкілля	комплексний екологічний підхід до захисту довкілля полягає в раціональному використанні природних ресурсів і збереженні здорового навколишнього середовища	Політика з охорони навколишнього середовища
Відповідальний роботодавець	10 тис. співробітників - найцінніший актив, який компанія підтримує у професійному й особистісному розвитку, пропонує конкурентну систему винагород, створює умови, щоб кожен з співробітників відчував себе щасливим на роботі	Політика з охорони праці HR політика Кернел
Підтримка місцевих громад	здійснюючи діяльність у сільській місцевості, команда компанії вкрай відповідально ставиться до благоустрою та розвитку населених пунктів	Політика взаємодії з громадами у регіонах присутності Кернел
Відповідальність за якість продукції	компанія докладає максимальних зусиль, щоб продукція (соняшникова олія) відповідала найвищим міжнародним стандартам якості.	Політика управління якістю та безпечністю продукції
Ділова етика і комплаєнс	чесна та відкрита робота, з метою протидії корупції та шахрайству, а також для недопущення конфлікту інтересів, захист акціонерів, топ-менеджменту, співробітників та контрагентів від комплаєнс-ризиків	Корпоративний кодекс Кодекс взаємодії з постачальниками Політика управління конфліктом інтересів та протидії шахрайству і корупції Політика рівних можливостей та культурного різноманіття Антидискримінаційна політика Політика свободи асоціацій та об'єднань

Джерело: систематизовано авторами на основі [10].

Таблиця 3. Основні напрямки сталого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності компанії "МХП"

Напрямки	Сутність	Затверджені документи
Охорона довкілля	оцінювання та мінімізація впливу господарської діяльності підприємств компанії на навколишнє природне середовище	Екологічна політика Політика землекористування
Турбота про тварин	грунтується на залученні кваліфікованого персоналу для забезпечення якісного харчування та створення комфортних умов утримання, турбота про стан здоров'я тварин	Політика гуманного відношення до тварин
Наші люди	підбір працівників з врахуванням мотивації, відповідності професійних і особистих компетенцій вимогам посади та цінностям компанії, забезпечення простору для професійного та особистісного росту	Кадрова політика Політика у сфері здоров'я, охорони праці, промислової та транспортної безпеки
Благодійний фонд «МХП — Громаді»	розвиток громад шляхом побудови партнерських відносин між громадами, владою та бізнесом	Процедура МХП щодо співпраці з громадами Політика надання благодійної допомоги Процедура по роботі з неурядовими організаціями
Корпоративна етика та комплаєнс	дотримання найвищих моральних та етичних стандартів, стандартів якості та безпеки	Кодекс етики МХП Кодекс бізнес-партнера Декларація доброчесності Політика управління конфліктами інтересів

Джерело: систематизовано авторами на основі [11].

Таблиця 4. Основні напрямки сталого розвитку та соціальної відповідальності агропромхолдингу "Астарта-Київ"

Напрямки	Сутність	Затверджені документи
Охорона навколишнього середовища	зменшення впливу на навколишнє середовище шляхом розробки та впровадження програм з ресурсо- та енергоефективності, мінімізації відходів, раціонального споживання водних ресурсів	Політика сталого розвитку аграрного виробництва Політика з охорони навколишнього середовища Політика з охорони та збереження лісів
Добробут тварин	забезпечення хороших умов утримання тварин, гуманного ставлення до тварин	Політика добробуту тварин
Охорона праці	компанія забезпечує безпечні умови праці та постійно працює над їх покращенням	HR політика Політика компанії щодо захисту прав людини
Розвиток громад	соціальні локальні проєкти у регіонах присутності, що дають результати у довгостроковій перспективі	План взаємодії зі стейкхолдерами
Етика та комплаєнс	Астарта прагне зберегти та примножити довіру до компанії з боку своїх контрагентів та партнерів, а також посилити позиції на ринку	Політика щодо протидії корупції Санкційна політика Кодекс ділової етики
Стратегія декарбонізації	скорочення викидів парникових газів на 44% до 2030 року	Політика зі зміни клімату, парникових газів та енергоефективності

Джерело: систематизовано авторами на основі [12].

безпечення реалізації соціальних потреб: розвиток мікропідприємництва, втілення гуманітарних ініціатив у громадах, соціалізацію внутрішньо переміщених осіб (табл. 3).

Вертикально-інтегрований агропромисловий холдинг "Астарта-Київ". Астарта є публічною європейською компанією, що веде соціально-відповідальний бізнес і виробляє продовольчі товари з орієнтацією на глобальні ринки. Компанія у 2008 році долучилась до Глобального договору ООН. Сталий розвиток компанії неможливий без побудови партнерських відносин із стейкхолдерами.

Детальний аналіз основних напрямків сталого розвитку та соціальної відповідальності компанії, підтвердив гіпотезу, що лідируючі українські аграрні компанії сьогодні демонструють найкращі практики екологічної та соціальної відповідальності. Діяльність компаній у цьому напрямку охоплює всі зацікавлені сторони: акціонерів, інвесторів, співробітників, кредиторів, споживачів, постачальників, пайовиків, місцеві громади та фермерів, молодь, ЗМІ, органи влади.

Варто відзначити значний вплив повномасштабної війни на сталий розвиток українського агробізнесу. Так, в умовах впливу дестабілізуючих подій ключовим завданням напряму корпоративної соціальної відповідальності більшості компаній стає забезпечення соціальної стійкості як базису для активізації імплементації принципів сталого розвитку в діяльність ком-

паній. Компаніями ініційовано цілий ряд проєктів по відновленню деокупованих громад, наданню психологічної та гуманітарної допомоги, ресоціалізації внутрішньо переміщених осіб та на підтримку збройних сил України.

Також важливим є те, що всі досліджувані компанії активно розвивають напрям "Етика і комплаєнс". Протидія корупції та будь-яким іншим проявам шахрайства в аграрній галузі — це тривала системна робота, якій українські компанії приділяють багато уваги у зв'язку з активною інтеграцією до міжнародного простору. Імплементація комплаєнс-функції сприяє посиленню довіри й прозорості як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. Забезпечення етики та включення комплаєнс-заходів до операційних процесів мінімізує ризики, створює правильну культуру ведення бізнесу та дозволяє приймати ефективніші господарські рішення в умовах сьогодення.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, корпоративна соціальна відповідальність сьогодні є однією з ключових особливостей конкурентоспроможності аграрного бізнесу з точки зору інтеграції України у світовий економічний простір, де неекономічні фактори разом з економічними показниками діяльності відіграють все більшу роль у досягненні конкурентоспроможності компаній.

Стратегія сталого розвитку більшості агроформувань все ще перебувають у стані розробки, але поряд з тим є ряд крупних українських агровиробників, які мають чітко сформульовану політику сталого розвитку та готують нефінансові звіти за стандартами GRI. Найширше застосовуються інструменти нефінансової звітності компанії, які залучають кошти на міжнародному фондовому ринку. Серед основних напрямків сталого розвитку та соціальної відповідальності українського агробізнесу можна виділити: турботу про власних співробітників, забезпечення етичного та відповідального управління, зміцнення добробуту громад та підвищення якості продукції зі зменшенням негативного впливу на довкілля.

Подальшого дослідження потребує роль соціальної відповідальності у розвитку компанії в цілому та пошук аргументів і можливо-

стей впровадження цілей сталого розвитку в діяльність всіх агроформувань України.

Література:

1. Байдала В., Єрмаков О., Тюріна А., Нагорний В. Нагорна О., Рубан О. Соціально-економічні виклики у контексті сталого розвитку аграрного бізнесу: монографія. Київ: Вид. "Нова столиця", 2023. 208 с.

2. Мостенська Т.А., Мостенська Т.Г., Рихлівський М., Волков І. Теоретичні підходи до визначення корпоративної соціальної відповідальності. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 12 (26) С. 200—216. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-200-215](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-200-215).

3. Гребеннікова А.А., Чепчак Д.Р. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності аграрних формувань. Електронне фахове видання з економіки "Ефективна економіка". 2021. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.81>.

4. Hopka, M., & Kovtun, O. Features of implementation of ESG management criteria in Ukrainian agriculture in the context of global challenges and EU integration. Economics and Business Management, 2024. 15 (3), 87—99. DOI: <https://doi.org/10.31548/economics/3.2024.87>.

5. Yermakov, O. and Nahornyi, V. On the issue of development of corporate social responsibility of agricultural business entities. Agrosvit, 2021. vol. 23, pp. 17—24. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.23.17>.

6. Агрохолдинги України. Рейтинг агрохолдингов за площею земель. Доступно за посиланням: <https://tripoli.land/ua/agrokholdingi-ukrainy>.

7. Корпоративна соціальна відповідальність. Офіційний веб-сайт "Continental Farmers Group". URL: <https://cfg.com.ua/en/csr/>.

8. Соціальна програма "ІМК. Допомога людям". Офіційний сайт "ІМК". Доступно за посиланням: <https://imcagro.com.ua/en/business-overview/social-program-imc-aid-to-people>.

9. Соціально відповідальний бізнес. Офіційний веб-сайт ТОВ "Нібулон". URL: <https://www.nibulon.com/data/corporate-social-responsibility/socially-responsible-business.html>.

10. Сталий розвиток. Офіційний веб-сайт "Кернел". URL: <https://www.Кернел.ua/sustainable-development/>.

11. Сталий розвиток. Офіційний веб-сайт агропромислового холдингу "Астарта". URL: <https://astartaholding.com/en/sustainability/>.

12. Сталий розвиток. Офіційний веб-сайт компанії "МХП". URL: <https://mhp.com.ua/en/pro-kompaniiu/stalyy-rozvytok>.

References:

1. Bajdala, V. Yermakov, O. Tiurina, A. Nahornyi, V. Nahorna, O. and Ruban, O. (2023), Sotsial'no-ekonomichni vyklyky u konteksti staloho rozvytku ahrarnoho biznesu [Socio-economic challenges in the context of sustainable development of agribusiness], Nova stolytsia, Kyiv, Ukraine.

2. Mostens'ka, T.L. Mostens'ka, T.H. Rykhlyv-s'kyj, M. and Volkov, I. (2023), "Theoretical approaches to defining corporate social responsibility", Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii, vol. 12 (26), pp. 200—216. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12\(26\)-200-215](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-12(26)-200-215).

3. Hrebennikova, A. and Chepchak, D. (2021), "Development of corporate social responsibility of agrarian formations", Efektyvna ekonomika, vol. 5, DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.5.81>.

4. Hopka, M. and Kovtun, O. (2024), "Features of implementation of ESG management criteria in Ukrainian agriculture in the context of global challenges and EU integration", Economics and Business Management, vol. 15 (3), pp. 87—99. DOI: <https://doi.org/10.31548/economics/3.2024.87>.

5. Yermakov, O. and Nahornyi, V. (2021), "On the issue of development of corporate social responsibility of agricultural business entities", Agrosvit, vol. 23, pp. 17—24. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.23.17>.

6. tripoli.land (2025), "Ukrainian agricultural holdings. Rating of agricultural holdings by land area", available at: <https://tripoli.land/ua/agrokholdingi-ukrainy> (Accessed 05 Dec 2025).

7. Continental Farmers Group (2025), "Corporate social responsibility", available at: <https://cfg.com.ua/en/csr/> (Accessed 05 Dec 2025).

8. IMC (2025), "Social program "IMC. Helping people"", available at: <https://imcagro.com.ua/en/business-overview/social-program-imc-aid-to-people> (Accessed 05 Dec 2025).

9. Nibulon (2025), "Socially responsible business", available at: <https://www.nibulon.com/data/corporate-social-responsibility/socially-responsible-business.html> (Accessed 05 Dec 2025).

10. Kernel (2025), "Sustainable development", available at: <https://www.Кернел.ua/sustainable-development/> (Accessed 05 Dec 2025).

11. Astarta (2025), "Sustainable development", available at: <https://astartaholding.com/en/sustainability/> (Accessed 05 Dec 2025).

12. MHP (2025), "Sustainable development", available at: <https://mhp.com.ua/en/pro-kompaniiu/stalyy-rozvytok> (Accessed 05 Dec 2025).

Стаття надійшла до редакції 10.12.2025 р.